

3

सुभाषितानि

पृथिव्यां त्रीणि रत्नानि जलमन्नं सुभाषितम् ।
मूढैः पाषाणखण्डेषु रत्नसंज्ञा विधीयते ॥ १ ॥
अयं निजः परो वेति गणना लघुचेतसाम् ।
उदारचरितानां तु वसुधैव कुटुम्बकम् ॥ २ ॥
नमन्ति फलिनो वृक्षाः नमन्ति गुणिनो जनाः ।
शुष्कवृक्षाश्च मूर्खाश्च न नमन्ति कदाचन ॥ ३ ॥
उद्यमः साहसं धैर्यं बुद्धिः शक्तिः पराक्रमः ।
षडेते यत्र वर्तन्ते तत्र देवः सहायकृत् ॥ ४ ॥
उद्यमेन हि सिध्यन्ति कार्याणि न मनोरथैः ।
न हि सुप्तस्य सिंहस्य प्रविशन्ति मुखे मृगाः ॥ ५ ॥
दृष्टिपूतं न्यसेत् पादं वस्त्रपूतं पिबेज्जलम् ।
शास्त्रपूतां वदेत् वाणीं मनःपूतं समाचरेत् ॥ ६ ॥

Glossary

पाषाणः - stone खण्डेषु - in pieces मूढैः - by the fools विधीयते is believed, is understood
परः other लघुचेतसाम् - of mean minded उदारचरितानाम् - of noble character शुष्कवृक्षाः - dry
trees कदाचन - whenever, उद्यमेन - by hard work सिध्यन्ति - is achieved दृष्टिपूतम् - is seen by
the eyes न्यसेत् - should be put पादम् - step समाचरेत् - should be followed

Sandhi

परो वेति - परः वा इति
शुष्कवृक्षाश्च - शुष्कवृक्षाः च
मूर्खाश्च - मूर्खाः च
पिबेज्जलम् - पिबेत् जलम्

Exercise

1. Pronounce the following words correctly :

जलमन्नम्, पाषाणखण्डेषु, रत्नसंज्ञा, शुष्कवृक्षाश्च, षडेते वर्तन्ते, सिध्यन्ति, दृष्टिपूतम्, पिबेज्जलम्, शास्त्रपूताम्

2. Complete the following verses :

(1) पृथिव्यां ।

..... विधीयते ॥

(2) उद्यमः ।

..... सहायकृत् ॥

(3) दृष्टिपूतं ।

..... समाचरेत् ॥

3. Fill in the gaps in the following on the basis of Shlokas :

(1) नमन्ति वृक्षाः ।

(2) सुप्तस्य सिंहस्य मुखे न प्रविशन्ति ।

(3) दृष्टिपूतं पादम् ।

(4) शास्त्रपूतां वाणीम् ।

(5) उद्यमेन हि कार्याणि ।

4. Frame the sentences using the words given in the brackets and read them orally. Follow the Illustration :

(वसुधैव, राज्यमेव, ग्राम एव, राष्ट्रमेव)

Illustration : वसुधैव कुटुम्बकम् ।

_____ कुटुम्बकम् ।

_____ कुटुम्बकम् ।

_____ कुटुम्बकम् ।

5. Frame the sentences using the words in the brackets. Follow the illustration. Then read orally :

(धर्मः, सफलता, विजयः परिश्रमः, रमन्ते देवताः, नार्यस्तु पूज्यन्ते, क्रोधः, विनाशः, स्वच्छता, प्रभुता, सङ्घः, शान्तिः।)

Illustration : यत्र परिश्रमः तत्र सफलता ।

यत्र _____ तत्र _____ ।

यत्र _____ तत्र _____ ।

यत्र _____ तत्र _____ ।

यत्र _____ तत्र _____ ।

यत्र _____ तत्र _____ ।

6. Give the form of the following words according to the illustration :

Illustration : सिंहः सिंहस्य

वानरः _____

पर्वतः _____

शङ्करः _____

मूषकः _____

गजः _____

शुकः _____

पुत्रः _____

तारकः _____

कपोतः _____

मयूरः _____

7. Answer the following questions selecting the most appropriate choice :

(1) के कदाचन न नमन्ति ?

(अ) गुणिनो जनाः कदाचन न नमन्ति

(ब) फलिनो वृक्षाः कदाचन न नमन्ति ।

(क) मूर्खः कदाचन न नमन्ति ।

(2) केन कार्याणि सिध्यन्ति ?

(अ) उद्यमेन कार्याणि सिध्यन्ति ।

(ब) भाग्येन कार्याणि सिध्यन्ति ।

(क) मनोरथैः कार्याणि सिध्यन्ति ।

(3) कीदृशं जलम् पिबेत् ?

(अ) दृष्टिपूतं जलम् पिबेत्।

(ब) वस्त्रपूतं जलम् पिबेत्।

(क) मनःपूतं जलम् पिबेत्।

8. Give the verb forms of the following verbs. Follow the example :

Illustration : पा (पिब्) - पिबेत्

चर् - _____

लिख् - _____

पठ् - _____

दृश् (पश्य्) - _____

वद् - _____

9. Give the verb forms of the following verbs. Follow the example :

(अ) **Illustration :** नम् - नमन्ति

खाद् - _____

लिख् - _____

पत् - _____

क्रीड् - _____

पठ् - _____

गम् (गच्छ्) - _____

दृश् (पश्य्) - _____

धाव् - _____

पा (पिब्) - _____

वद् - _____

(ब) Follow the Illustration and change the form of the word :

Illustration : वृक्षः - वृक्षाः

मयूरः _____

देवः _____

मूर्खः _____

मृगः _____

दन्तः _____

पर्वतः _____

पुरुषः _____

तारकः _____

Activity

- Read and recite/sing the Subhashits given in the lesson :
- Write the words which your teacher say.
- Collect the proverbs, idioms or Subhashits which have close meaning to the Subhashits given in the lesson and write them. For example : For hard-work - Hard work is always rewarded.
- Visit the library, collect 'Shubhashit Ratnavali' or other books of Subhashit, find five Shubhashits and write them.
- Form the groups and write group-wise the Shubhashits on the wall and the ground of school.
- Good thoughts are available from the public places, temples and some walls of your village/town/city. Collect them in your note-book.

